

Sólyom László

(1908–1950)

Ludovika Akadémiát, majd Hadiakadémiát végzett kiváló képzettségű hivatásos katonatiszt. Jelentős szerepet játszott az 1944–1945-ös németellenes polgári és kommunista fegyveres ellenállás megszervezésében, tevékenységében. 1945 januárjától ő is azok közé tartozott, akik – nem ismerve a bolsevik terrorállam valódi arcát – egy demokratikusabb, szabadabb és a társadalmi igazságtalanságoktól mentes Magyarország megteremtéséért kívántak munkálkodni. Betöltött beosztásaiban is ennek szellemében kezdett el tevékenykedni. Budapesti rendőrfőkapitányként hozzájárult a rendőrség újjászervezéséhez, az élhetőbb mindennapi életkörülmények megteremtéséhez. Katonai pályafutásának folytatásaként meghatározó szereplője volt a hadsereg újjászervezésének, a katonai tisztképzés háború utáni újraindításának, a magyar hadiipar talpraállításának. Mindezen szakmai tevékenységéért méltán tarthat igényt az utókor elismerésére, megbecsülésére. A történelmi érdemek hangsúlyozása mellett azonban az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a Moszkvából hazaérkező kommunista vezetők erőszakos hatalomkisajátítási politikájában – másodvonalbeli politikai szereplőként – ő is résztvevő volt. 1946 nyarától a „ludovikás kommunista elit” tagjaként közreműködött a kommunista elveket és törekvéseket elutasító tisztek hadseregből való kiszorításában, az egyes főtisztek elleni rágalmak és perek

elindításában. Az illegitim Katonai Bizottság tagjaként évekig szerezhettek első kézből tapasztalatokat az erőszakos, bolsevik mintájú vezetés – Farkas Mihály által közvetített és magvalósított – hangneméről, eszközeiről és módszereiről. Ezeket elfogadva – véleményünk szerint – maga is hozzájárult az „ÜGY” lejáratásához, a diktatúra kiépítéséhez. Sólyom Ildikó, a tábornok leánya többször is írt arról, hogy édesapja 1948 tavaszán éles szemrehányást tett Pálffy György altábornagynak amiatt, hogy az általa vezetett szervezet véres és szadisztikus kihallgatási módszerei veszélyeztetik az „ÜGY” (egy szabad, demokratikus államrend) tisztaságát, és ezt követően romlott meg közöttük az addig fennálló szoros baráti kapcsolat.

Családi háttér és tanulmányok

Sólyom László 1908. december 17-én született Muraszombaton, Kirchner Antónia és Schick Ferenc törvényszéki bíró második fiúgyermekéként. A bíró 1907-ben megbízatást kapott a Muravidéki Törvényszék létrehozására és vezetésére, így született a gyermek e délvidéki városban. A megbízatás 1909. évi lejártakor a család ismét Budapestre költözött, és az apa ismét elfoglalta a Pestvidéki Törvényszéken a vezető bírói tisztséget. A háború kitörésekor hadiszolgálatra vonult be, és 1917-ben, egy súlyos tüdőlövés következtében leszerelték. A kórházi kezelések ellenére 1918. szeptember 23-án belehalt a háború okozta sebesülésébe. A család, amely addig viszonylag kiegyensúlyozott anyagi körülmények között élhetett egy Damjanich utcai bérházban, hirtelen nehéz helyzetbe került a családfő elvesztésével. A tizenhárom éves Ferenc és a tízéves László eltartásának terhei az ötvenkét éves özvegy tanítónő vállára nehezedtek. A szűkös jövedelmet német és francia nyelvvórák tartásával próbálta meg kiegészíteni. A nagyobbik fiú, anyja vallásosságát követve a Hittudományi Akadémia hallgatója lett, ám a tanulás költségeit alig tudta biztosítani. Ilyen körülmények között a kisebbik fiú továbbtanulásának csak egyetlen útja maradt, a budapesti „Bocskai István” főreáliskola egyik díjmentes, államköltséges helyének elnyerése. Az özvegy tanítónő 1923. július 28-án keltezte ez irányú kérvényét a honvédelmi miniszter részére. Az István utcai elemi iskolát kítűnő eredménnyel befejező fiú 1923 őszétől a honvédség egyik álcázott katonai főreáliskolájának lett tanulója, ahol rejtve folytatták a tisztí hivatásra való nevelést és előkészítést, fenntartva a korosztálynak megfelelő fegyelmet és formákat. A család rossz anyagi körülményei és az édesanya vallásba menekülő magatartása nagyon megviselte a kamasz

fiút, aki keserűségét és magányosságát az olvasással kompenzálta. A magyar és a világirodalom klasszikus műveinek megismerése mellett maga is próbálkozott írással, pályáját is az irodalom területén képzelte el. A szülői kérvény azonban más irányba módosította életútját, és sorsa eldőlt a hűvösvölgyi iskolába való felvételével. A jeles eredménnyel érettségizett diák 1927-ben automatikusan a Ludovika Akadémia tiszti növendéke lett. „Kiváló értelmi képességű, komoly, szerény” – ez áll az ismétlődő tanári jellemzésekben a kitűnően tanuló, az évfolyam legjobbjai közé tartozó hallgatóról. Nemcsak a katonai tantárgyak elsajátításában jeleskedett, de megtartva régi szenvedélyét, az irodalom területén is igen aktív volt. Tevékenységéről a *Ludovikás Levente* című évkönyvek ismétlődően tudósítottak. A tanulás mellett a sportot sem hanyagolta el, évről évre az akadémia gátfutó és műugró bajnoka címekeket is begyűjtötte. Baráti körében, környezetében ott találjuk azokat, akik vele együtt vesznek részt az ellenállásban, majd szolgálnak az új hadseregben: évfolyamtársa volt Belezna István és Illy Gusztáv, míg Lőrincz Sándor, Porffy György és az igazi barát, Pálffy-Oesterreicher György egy évvel alatta jártak.

A két világhégés között

1931. augusztus 20-án kitűnő eredménnyel avatták tüzérhadnaggyá, majd osztották be a miskolci 7. tüzérszázal mérőszázad alantos tiszti beosztásába. Nevét, a kor elvárásai miatt Sólyomra magyarosította. Kiváló csapatszolgálatát elismerve 1934. november 1-jével főhadnaggyá nevezték ki. A négy év csapatszolgálat letöltése után jelentkezett a vezérkari képzést nyújtó Hadiakadémia (1939-ig Budapesti Szabályzatismertető Tanfolyam) előkészítő tanfolyamára. A tanfolyamot sikerrel elvégző tisztek számára lehetőség nyílt egy többnapos felvételi vizsga keretében katonai szaktudásukról bizonyosságot adni. Az akadémiai tanulmányok megkezdése előtt a leendő hallgatókat egyéves, külföldi haderőknél letöltendő tanulmányutakra küldték. Sólyom László főhadnagy 1935 szeptemberében a párizsi magyar katonai attasé, Rakovszky György vezérkari ezredes mellett kezdte el első, három hónapos szolgálatát, ezt követően egy-egy lovas- (Tarbes), gyalogos- (Poix) és repülőezred mindennapjaival ismerkedett. Hazatérése után, 1936–1939 között ismét a tanulás éveit követték. „Osztálytársai átlagát jóval meghaladó intelligenciával, általános műveltséggel rendelkezett, amit rendszeresen igyekezett fejleszteni” – emlékezett vissza Lánosz István alezredes az akkori időszakra. A kitűnő előmenetelű főhadnagy

tanáraival is összeszólalkozott, amikor az elhangzottak nem egyeztek meg véleményével, így a harcászatot oktató Grassy József vezérkari ezredessel. Az ügy súlyosabb következményeitől az akadémia parancsnoka és egyben atyái jó barátja, Schweitzer István altábornagy mentette meg. A politika az akadémián tanuló tiszteket is megosztotta, a hangadó nyilas- és németbarát csoportba tartozó tisztek mellett voltak az angolszász-polgári és a hazai népi-nemzeti eszmékkel rokonszenvező tisztek is. Utóbbiak közé tartozott például a kiváló értelmi képességekkel rendelkező, a rendszert különböző okokból radikálisan megváltoztatni akaró hallgatók csoportja, mindenekelőtt Pálffy-Oesterreicher Györggyel, Sólyom Lászlóval és Illy Gusztávval.

A sikeres vizsgák letétele után, a vezérkari testületbe történő átkerülést megelőzően csapat- és próbaszolgálatot kellett teljesíteniük a leendő vezérkari tiszteknek. Sólyom László vezérkari próbaszolgálatos főhadnagy 1939. május 1-jén a székesfehérvári II. hadtest alá tartozó 4. tábori tüzérsztyályhoz vonult be, amelynek parancsnoka Mérey-Kasner Róbert alezredes volt. Előbb segéd-tiszt, majd ütegparancsnoki beosztásokat töltött be. Ugyanebben az évben, szűk családi körben kötött házasságot Czikhart Nórával a Kapisztrán téri helyőrségi templomban. A magánélet boldogságát és a kiteljesedő katonatiszti karriert azonban viharos politikai felhők veszélyeztették. Az 1939. május 5-én kihirdetett második zsidótörvény a zsidóságot már alapvetően fajként határozta meg. A törvény értelmében zsidónak volt tekintendő az, aki az izraelita vallási közösséghez tartozik, illetve akinek szülei egyike vagy két nagyszülője oda tartozik. A törvény kötelezően előírta a tisztikar és feleségeik származási igazolásának végrehajtását. Sólyom László főhadnagy minősítési lapjára az „atyja kikeresztelkedett zsidó, atyái nagyszülői zsidók, egyébként keresztény” származású bejegyzés került. Ez együtt járt azzal, hogy a vezérkari testületbe való átvétele szóba sem kerülhetett, a csapatszolgálat további folytatása esetén is csak alantos beosztásokat tölthetett volna be, és legfeljebb ezredesi rendfokozatot érhetett volna el.

Nyugállományban és illegálításban

Az elkeseredettség tovább növelte a nemzetközi és a magyarországi politikai folyamatok elemzéséből leszűrt következtetése, miszerint a náci Németországgal való egyre szorosabb szövetség ellentétes hazája érdekeivel, és az akár pusztulásához is vezethet. Gyötrő kétségeit, amelyet az 1940. május 1-jei századosi

kinevezése sem volt képes csökkenteni, az 1939. február 1-jétől hadtestparancsnokának kinevezett Schweitzer altábornaggyal tudta csak megbeszélni. Az 1. hadsereg élére 1941. február 1-jén kinevezett altábornagy javaslatára, kitalált és nehezen diagnosztizálható egészségügyi indokokra hivatkozva kezdeményezte nyugállományba helyezését. Az 1941. július 14-én kiállított egészségügyi igazolás ennek megfelelően súlyosabb fokú általános ideggyengeségről, idült ízületi csúzról és egy baloldali tüdőcsúcsshurutról igazolta a százados „mindennemű szolgálatra való alkalmatlanságát”.

A kiemelkedő vezérkari pályafutás helyett az alig 33 éves százados 1941. augusztus 1-jétől a civil élet nyújtotta bizonytalanságnak kitéve ismét „pályaválasztás” előtt állt. A segítség a régi baráttól, Pálffy-Oesterreicher Györgytől érkezett, aki már 1939-ben kivált a honvédségből felesége származása miatt. Az Egyesült Izzó egyik cégvezetőjeként ajánlotta be Sólyom Lászlót, aki először anyagbeszerzőként kezdett el dolgozni. Hamarosan itt is felfigyeltek precíz és pontos munkájára, és nemsokára az anyagbeszerzés vezetőjeként bonyolította a gyár teljes beszerzésének folyamatát, a beszállítók és a vállalkozók legnagyobb meglepetésére és döbbenetére: megvesztegethetetlenül. 1943-ban megbízták a gyár légvédelmi rendszerének felmérésével és a kötelezően kiépítendő óvóhelyek kiépítésének felügyeletével, ellenőrzésével.

A hivatali munkák mellett a „forrongó világ” eseményei által kiváltott belső szorongásai levezetésére elkezdett újra naplót írni. Ebből sajnos csak egy kötet maradt meg az 1950. május 20-i házkutatás során elkobzottak közül, amelyet a család később visszakapott. A fennmaradt 42 bejegyzés, amelyek 1941. augusztus 6. és 1946. augusztus 7. között születtek, mindenkor hűen tükrözik írójának a nemzetközi és a hazai politikai eseményekről készített elemzéseit, az ezekről kapcsolatos személyes érzéseit. Az írást kiváltó legbensőbb motivációjáról a napló megkezdésekor a következőket vetette papírra:

„Olyan forrongó világban élünk, hogy megint szükségét érzem annak, hogy naplót vezessek. Utoljára mikor írtam, még bennem volt a forrongás, ezt vezettem le papíron, most a történelem készítenek írásra. Nem tudok már a múltba visszazsánni, annyi minden van mögöttem és a ma is oly túlsúlyos, hogy a kettőt együtt már nincs időm megörökíteni, a mában maradok tehát. [...] Hova megy a világ és hova megyünk mi egyes emberek? Úgy látszik, hogy minden napról-napra vigasztalanabb és sivárabb lesz.”

Elkeseredettségének hátterében az „új Európa” és benne Magyarország sötétjövő-víziója állt. Ezt követően a beírások legtöbbször az éppen aktuális német harctéri állapotok értékeléséről és a hozzáfűzött katonai magyarázatokról szóltak.

Köztük néhány olyan is, amelyeket a későbbi történések igazoltak is. Például az 1941. augusztus 17-i bejegyzések, amelyekben a következők olvashatók:

„1942 tavaszára a szovjetek félelmetesebb ellenfelek lesznek, mint voltak 1941 nyarán. A németeknek év végéig be kell fejezniük a háborút, különben elvesztik azt. A német erők megkímélése céljából összegyűjti Európa segédnépeit és arcvonalat formál a szovjet ellen, de »ezek a népek és hadseregeik nem képesek ezt a feladatot elvégezni«”.

Fokozatosan eltávolodott a régi ludovikás világtól, ami sohasem volt teljesen az övé, és közeledett a radikális baloldal eszméihez. Erre az 1941. október 11-ei bejegyzése alapján következtethetünk:

„De új világot csak régi romjain lehet építeni, ehhez el kell pusztítani a régi embereket és ideálokat, osztályokat, tradíciókat, mindent, ami emlékeztet és visszautal. Az osztályuralom helyébe lép majd egy nép uralma. Az elnyomó társadalmi osztályok helyébe, az elnyomott népek.”

Úgy vélem, hogy itt találhatjuk Sólyom László belső mozgatórugóit, későbbi ténykedéseit illetően, mind az ellenállásban, mind pedig az 1945 utáni tevékenységében.

A nagy kommunistalebukásokat követően, 1942 végén meghozta döntését, és Orbán László, a megmaradt mintegy 70–80 fős tagság egyik titkáraként megnyerte őt az illegális kommunista párt tagjának. Erre feltehetően Sólyomék Fery Oszkár utcai lakásában kerülhetett sor, ahol egy időben Orbánt bújtatták. Titkos pártfeladatainak egyike lehetett a 11. számú helyőrségi kórház nőgyógyászként a feleségét többször is kezelő dr. Aranyi Sándor tartalékos hadnagy meggyerése, és személyén keresztül egy egészségügyi hálózat kiépítése. A közös politikai meggyőződés eredményeképpen, amely szerint Magyarországnak minél előbb ki kell lépnie a háborúból, és ezért tenni is kell valamit, Aranyi doktor vállalta az együttműködést. Ennek keretében háborúellenes propagandát folytatott a sebesült tisztek körében, késleltette a munkaszázados zsidók visszavezénylését, igazolványokkal látott el sebesült angolszász pilótákat, szökött katonákat, polgári személyeket bújtattak, valamint a kórházban „kallódó” fegyvereket gyűjtötték össze és rejtették el a szülészeti osztály helyiségeiben, szekrényeiben. Munkájában a kórház esperese, Kálló Ferenc és katonai szolgálatát a kórházban teljesítő dr. Pallós Károly egyetemi tanár segítették. Az ország megszállását (1944. március 19.) követően tevékenységük kiegészült az illegálitásba vonulók

számára menhelyül szolgáló lakások szerzésével. Többek között Aranyi doktor húgának Dembinszky utcai lakásának e célra történő biztosításával. 1943 tavaszától Pálffy-Oesterreicher György és Sólyom László egymást kiegészítve arra törekedtek, hogy a német- és háborúellenes propaganda kiterjesztése céljából megismerjék azon tiszteket, akikre ebben számítani lehet. E célból a volt ludovikás tisztekkel folytatott találkoásaikkor neveket és címeket kértek minden esetben. Az így összeállított lista alapján e tisztek a „Nemzeti Front”, vagy a „Hazafias Front” aláírással kommunista röpcédulákat kaptak postaládájukba. 1944 júliusában a nyugállományú Sólyom László százados SAS-behívót kapott, a megjelölt bevonulási helye a hajmáskéri tüzer kiképző tábor volt. A sikertelen kiugrást követő nyilas-hungarista uralom idején elhagyta szolgálati helyét, Budapesten – mint katonaszökevény – illegalitásba vonult és különböző lakásokban bujkált. Egy titkos találkozón Pálffy-Oesterreicher György tájékoztatta arról, hogy a szeptember végén, október elején magalakult Katonai Bizottság tagja lett, a párt által delegált Fehér Lajossal együtt. Az ő szerepe feltehetően a volt ludovikás tisztek felügyeletére és ellenőrzésére irányult, ami annak lehetett jele, hogy a legfelsőbb pártvezetés Sólyoméék által nem ismert tagjai (Kádár János, Kállai Gyula, Péter Gábor, Rajk László) számára ludovikás múltjuk miatt nem tűntek elég megbízhatóak. A latin–történelem szakos tanár-újságíró Fehér Lajos személye jelenthette számukra az illegális párt megbízható képviselőjét. Feladatuk 3–5 fős fegyveres kis csoportok (akciógárdák) létrehozásával a németek és a nyilasok elleni fegyveres akciók megszervezése és végrehajtása, továbbá egy általános fegyveres felkelés kiindulópontja lett. Ehhez erősíteni kellett a szóba jöhető összes erővel, irányzattal való kapcsolatokat és együttműködést. Ennek keretében megbeszéléseket kezdeményeztek a Bajcsy-Zsilinszky Endre és Kiss János altábornagy vezette Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottság képviselőivel 1944. november közepén, az orosz erők előtti folyosó megnyitásának lehetőségeiről. Sólyom kapcsán ugyancsak részt vettek a MÁVAG-gyárban történő fegyverek gyűjtésében, többek között több páncéltörő ágyút rejtettek a Felszabadító Bizottság számára. A Koczás Ferenc főmérnök vezette csoport azonban egy beépített ügynök árulása miatt lebukott, és mintegy tizenhárom főt letartóztattak. A csendőrnnyomozók figyeltették a főmérnök Baross utca 78. szám alatti lakását, és így az oda november 19-én betérő Sólyom Lászlót őrizetbe vették, azonban – nagy lélekjelenléttel és bátorsággal – sikerült megszöknie.

Az egyetemek nemzetőrségéből szerveződött Táncsics Mihály Zászlóalj, amelynek neve álcázás céljából az 1. Hungarista Egyetemi Felderítő Zászlóalj volt, százaknak adott ki hamis papírokat, és számos nyilas- és németellenes

fegyveres akciót hajtottak végre. Parancsnokuk, Várhelyi József révén kapcsolatban álltak Sólyom Lászlóval. A fentebb említett ellenálló csoportokkal való kapcsolattartás mellett egy önálló, kis szervezetet is létrehozott volt ludovikás társaiból. A „Sógor” fedőnéven működő ellenálló csoport tagjai között volt Görgey Guidó és Thassy Jenő főhadnagy, valamint Haris Olivér és Odescalchi Pál tartalékos hadnagy. A veszélyes katonai akciók szervezése és a közreműködő szervezetekkel, csoportokkal való állandó összeköttetés fenntartása mellett Sólyom László igyekezett családjának biztonságáról is gondoskodni: nevelőapja unokaöccsének felesége, Pappné Berczik Sára egy víkendházzal rendelkezett a Pál-völgyi-cseppkőbarlang közelében, a család – egy időre – ott talált menedékre, majd november végétől a Bazilika attemplomában vésztelték át az ostrom heteit. Itt talált rájuk a családfő 1945. január 17-én.

1945–1949: magas beosztásokban az Államrendőrség és a Honvédség élén

A budai oldalon még dörögtek a fegyverek, amikor Sólyom László a kommunista párt Tisza Kálmán téri székházában jelentkezett, ahol Kádár Jánossal, a párt budapesti titkárával találkozott. Itt közölte vele, hogy a párt Központi Vezetőségének határozata értelmében megbízták a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága vezetésével. Az új főkapitány a VI. kerületi Eötvös utca 7. szám alatt berendezett, ablaktalan és fűtetlen irodák egyikében kezdte meg a rendőrség újjászervezését, a megrendült közbiztonság viszonylagos biztosítását és a háborús bűnösök, gyilkosok felderítését, elfogását. Plakátokat, röplapokat készíttetett, amelyben a szolgálat újbóli felvételére szólította fel a még bujkáló rendőröket. A jelentkezőket már az új székhelyen, a Városházán vették állományba és osztották szét őket a különböző feladatokra. A pártmegbízatás hivatalos elismerésére 1945. január 21-én került sor, a székesfővárosi Nemzeti Bizottság által. Határozata szerint a budapesti rendőrfőkapitányi teendők ellátásával Sólyom László vezérkari századost bízták meg. Az Ideiglenes Kormány és a debreceni moszkovita pártvezetés képviselőjében január 28-án a fővárosba érkezett Tömpe András, akinek a Magyar Államrendőrség Politikai Osztályának megszervezése volt a feladata. A pártközpontban az őt fogadó Vas Zoltán közölte, hogy a központban már Péter Gábor vezetésével működik egy politikai osztály.

A rendőrség és a két politikai osztály tisztázatlan hatásköréből adódóan kezdetben hatalmi vetélkedés bontakozott ki a három vezető között. A kialakult helyzetről egy belügyi osztálytanácsos február 15-i jelentésében a következőkről

tájékoztatta a belügyminisztert és rajta keresztül a kommunista párt Debrecenben lévő vezetőit: Sólyom főkapitány álláspontja szerint minden fegyveres rendőri szervezet alá tartozónak tekintendő, és ennek értelmében az ő felügyelete alatt kell működniük. A háború- és népellenes bűnösök, továbbá a nyilas tömeggyilkosok felderítése mellett a kommunista hatalom kiépítésén is dolgozó politikai osztályok vezetői természetesen vitatták ezt, és nem tartották magukra nézve kötelezőnek a főkapitány rájuk vonatkozó intézkedéseit. Az elkövetkező hónapokban így a köztük fennálló ellentétek – gyakran személyeskedésekbe is átsapva – tovább növekedtek. Tömpe András, a párt Központi Vezetőség Titkárságának készített március 27-i jelentésében például Péter Gábor és Sólyom László legnagyobb szakmai hiányosságaként róttá fel, hogy „nem rendelkeznek a legális tömegszervezés tapasztalataival és elég nehezen sajátítják el az új helyzet kívánta módszereket”. Péter Gáborral kapcsolatban kifejtette, hogy „kicsinyes, személyeskedő magatartása bizonyos viszonylatban áll saját személyének túlbecsülésével”, míg Sólyom Lászlóról azt tartotta fontosnak jelezni, hogy „nem szakadt el eléggé a polgári ideológiától”, amit a vele szemben elhangzott kijelentéseivel vélt bizonyítani. Mindemellett a főkapitány törekedett a vezetése alatt álló szervezet eredményes munkájának megszervezésére, a közbiztonság fokozására, valamint a háborús bűnösök bíróság elé állítására. Ennek keretében módosította az internálás és a rendőri felügyelet alá helyezés rendeleteit, amelyek keretében bírósági ítélet nélkül, a kerületi politikai osztályvezetők javaslatai alapján a főkapitány is elrendelhetette a fentebb említett kényszerintézkedéseket. A politikai okokból őrizetbevettekről kiállított adatlapok nyilvántartása és feldolgozása céljából indítványozta a Politikai Rendészeti Nyilvántartó Hivatal felállítását, és több alkalommal is közreműködött a Péter Gábor vezette politikai rendőrség működése során keletkezett „ügyek” tisztára mosásában. Így 1945 márciusában előbb Csorba János polgármesternél tett kötelező látogatásuknál biztosította a főváros vezetőjét arról, hogy a politikai rendőrség nem önállóan tevékenykedő szervezet, és soraiban tiltott az erőszak alkalmazása, majd a miniszterelnök, dálnoki Miklós Béla március 30-i, váratlan, de Péterék által már előzőleg ismertté vált látogatása során ott volt az őt fogadó vezetők között. A jelenlevők biztosították a miniszterelnököt, hogy a politikai rendőrség nem pártrendőrség. 1945 júliusában, a még esetleg bujkáló nyilasok elfogása céljából, vezetésével került sor az addigi legnagyobb létszámú éjjeli razzia végrehajtására 513 politikai és 230 bűnügyi nyomozó, 330 rendőr és 110 szovjet katona részvételével. Mindezen szolgálati ténykedéséért 1945. november 4-én rendőr altábornaggyá léptették elő. Összetűközései, különösen a Péter Gábor vezette Magyar Államrendőrség

Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályával továbbra sem oldódtak meg, sőt a Rákosi Mátyás támogatását maga mögött tudó Péter intrikái tovább fokozódtak. 1946. március 19-én Farkas Mihálynak írott levelében például arról panaszkodott, hogy a napokkal azelőtti, a Szálasi-kormány több tagjának kivégzésére kirendelt rendőrökordon – Sólyom altábornagy parancsa alapján – nem engedte be nyomozóit a kordonon belüli területre, és ennek nyomán dulakodásig fajult a helyzet. Mindezek alapján arra kérte a párt fegyveres erőket felügyelő vezetőjét, hogy figyelmeztessék hivatali előljáróját: „Nagyon szeretném, ha Sólyomot figyelmeztetnék, hogy a jövőben ilyesmi ne történjék, mert nagyon provokációs jellege van az egésznek”. Sólyom László a mélyülő konfliktusok hatására kérte a honvédséghez való áthelyezését és katonai szolgálatának újrajrkezését. Erre 1946. május 12-én került sor, amikor vezérőrnagy rendfokozattal kinevezték a Honvédelmi Minisztérium Katonai Csoport vezetőjének.

Sólyom László vezérőrnagy a hadseregbe való visszatérését követően csoportfőnökként – ügykörszerűen – sokáig csupán négy (katonai, szervezési, műszaki és szállítási, híradó) osztály fölött rendelkezett, de hadseregszervezői és a tisztképzés újraindításában játszott tevékenysége messze túlmutatott csoportfőnöki beosztásán. A hadseregfejlesztés kérdése – a nemzetközi és a belpolitikai viszonyok megváltozása következtében – 1947 végétől ismét előtérbe került. Ennek jeleként értelmezhető az 1947. december elején elkészített „Vezérkari munkaterv”, amelyben aktív szerepet játszott a katonai csoportfőnök is. A haderő minden szegmensét érintő fejlesztési koncepció részletesen tárgyalta egy új véderőtörvény elkészítését, a legfelsőbb katonai vezetés reformjának megvalósítását, a szervezést, a kiképzést, az ország mozgósítását, a hadiipar kiépítését és a tisztképzés újraindítását. A jövőbeni hadseregfejlesztés egyik kulcskérdésének tekinthető tiszti- és továbbképzés megszervezésében Sólyom László vezérőrnagy és közvetlen munkatársai kiemelkedő szerepet játszottak. Mindenekelőtt a tiszti utánpótlást biztosító Honvéd Kossuth Akadémia gyors felállítására és a Hadbiztosi Akadémia újraindítására fókuszáltak. A háborús sérüléseitől rendbe hozott Ludovika Akadémia épületeiben az alapfokú tisztképzés 1947. szeptember 1-jén vette kezdetét. Az arra érdemes tisztek magasabb fokú képzését szolgáló Hadiakadémia három hónappal később, december 1-jétől fogadta a felvételi vizsgákon sikerrel megfelelt főhadnagyokat és századosokat. Az évnnyitón, amely Dinnyés Lajos miniszterelnök és Veres Péter honvédelmi miniszter jelenlétében zajlott le, Sólyom László vezérőrnagy tartotta a megnyitó beszédet. A Katonai Csoportfőnök beosztásának megtartásával az akadémia parancsnoki funkcióját is betöltő tábornok a következőket hangsúlyozta:

„A magyar vezérkari tisztképző főiskolának, a hadiakadémiának megnyitása az új honvédség felépítésének munkájában nagy fontosságú, hosszú évtizedekre kiható jelentőségű esemény. A hadiakadémia a legmagasabb fokú tisztképző iskola, amelynek végzett hallgatói előbb a honvédség vezetőinek belső munkatársai lesznek, később pedig azzá hivatottak, hogy a honvédség vezetését maguk gyakorolják.”

A hatalmat kisajátító kommunista párt 1947. december közepén, a szovjet kíváncsnaknak megfelelően, a hadseregfejlesztés elveinek kidolgozására és irányítására bizottságot hozott létre, amelyben a hadsereg képviselőjében, a legfelsőbb pártvezetők mellett, Pálffy György vezérőrnagy vett részt. A rövid idő alatt kidolgozott fejlesztési terv, figyelembe véve az ország teherbíró képességét, négy év alatt (1948. október 1. – 1952. szeptember 30.) kívánta a békeszerződésben engedélyezett 70 000 fős békehaderőt felállítani. A haderőhöz minimálisan szükséges 5400 fő tiszti és 7000 fő tiszthelyettesi létszámot ennyi idő alatt vélték megvalósíthatónak. Első lépésként, 1948 tavaszán 5000 fő önként jelentkező újonc bevonultatásával számoltak, s úgy tervezték, hogy közülük a legmegfelelőbbeket októberben tiszthelyettesi és tiszti iskolára vezénylik.

A hadseregfejlesztési terv első lépcsőjében a 30 000 fős katonai létszám elérését, valamint a szükséges katonai kiképző keretek felállítását tűzték ki. A fejlesztés második évében került volna sor a 45 000 fős katonai létszám kialakítására és a négy hadtestparancsnokság megszervezésére. Az irányító szervek, csapatok, intézetek fokozatos bővítése, létszámuk emelése az utolsó két év legfontosabb feladata volt.

A honvédség fejlesztési tervének kidolgozását, illetve a hadseregfejlesztés gyorsítását – a szovjet vezetők mellett – a jugoszláv pártvezetés tagjai is szorgalmazták a magyar–jugoszláv együttműködési szerződés megkötésekor tartott tárgyaláson. 1947. december 8-án a jugoszláv katonai küldöttség vezetője, Losic ezredes tájékoztató jellegű megbeszéléseket folytatott Kuthy László altábornaggyal, a honvédség felügyelőjével. Az altábornagy kíséretében volt Solyom László vezérőrnagy, katonai csoportfőnök és Földy Lajos ezredes, a katonapolitikai csoportfőnök helyettese. A megbeszélésen Solyom vezérőrnagy adott tájékoztatást a honvédség helyzetéről, létszámáról, felszereléséről és a négyéves fejlesztési tervekről. Ugyancsak ő tartott beszámolót a párt Katonai Bizottságának 1948. április 16-i ülésén is, *A honvédelmi probléma jelenlegi állása* címmel. Az általános nemzetközi katonapolitikai helyzetelemzést követően a honvédelem erősítésének szempontjából pozitívnak ítélte a népi demokrácia bevezetését, a „társadalom kibontakozó egységét”, és az államapparátus megtisztítását az ellenséges elemektől. A négyéves tervet jó kiindulási alapnak tekintette a hadiipar

kifejlesztéséhez. Legfőbb negatívumként Magyarország lemaradását emelte ki a többi szövetséges és baráti népi demokráciák mögött. Véleménye szerint:

„Jelenleg honvédségünk olyan kicsi, hogy nem tudja ellátni békefeladatait, és alkalmatlan arra is, hogy háborús feszültség esetén rátámaszkodva mozgósítani lehessen. [...] A honvédség tehát pillanatnyi állapotában sem tömegeiben, sem vezetésében, sem kiképzésében, sem felszerelésében nem felel meg a legelemibb háborús követelményeknek sem. [...] Egyelőre csupán karhatalomnak és fejlesztési magnak tekinthető.”

Az elvégzendő teendők között említette a honvédség legfelsőbb irányításának kialakítását, az ipari, a mezőgazdasági, a szállítási és hírközlési területeken jelentkező háborús szükségletek biztosítását, a légoltalom és a haditechnikai tudományos kutatások megszervezését. A hadügy, a honvédelem előtérbe kerüléséről a hadsereg párttagsága szintén az ő referátumából tájékozódhatott az 1948. május 9–10-i, IV. Katonai Konferencián. A hadseregfejlesztés legfőbb céljának az ország felkészítését tartotta egy harmadik világháború esetére. A honvédelem elvi alapjának a marxista-leninista világnézetet tartotta, amely alapján kell majd megszervezni a fegyveres harc, a háború Sztálin által ez időben megfogalmazott „állandóan ható tényezőit”. Ezek a következő faktorokból tevődtek össze: a hadosztályok száma és kiképzettsége, a fegyveres erők politikai és erkölcsi állapota, a hátszág szilárdsága, a fegyverzet minősége, a hadsereg parancsnoki karának szervező- és irányító képessége. Mindezek mellett hangsúlyozottan szólt a hadigazdálkodás problémáiról, továbbá az államvezetés és a közigazgatási apparátus területén jelentkező honvédelmi kérdésekről is. E szerteágazó feladatok megvalósításában – határozott véleménye szerint – mindig igazodni kell az ország gazdasági és pénzügyi lehetőségeihez, hogy „az erőfeszítések arányban legyenek a magyar nép anyagi erejével és népességével”. Az általános, nagyobb hadseregfejlesztési irányvonalak mellett kitért az elkövetkezendő időszakban megvalósítandó néhány konkrét tennivalóra is a hadsereg keretén belül. Így tájékoztatta a kommunista tiszteket a fegyvernemek fejlesztéséről, a haditechnikai fejlődés függvényében, a munkás-paraszt származású tisztikar kialakításáról, képzéséről, az „M” tartalékok biztosításáról és végül a tartalékos tiszti és tiszthelyettesi állomány létrehozásáról. Referátumának összegzéseként a következőket mondta:

„A néphadsereg, amelyet építünk, ma még kicsiny és jelentéktelen, de holnap hatalmas és félelmetes lesz. Ha [a] világ imperialistái ostoba, öngyilkos elvakultságukban arra merészkednek, hogy a haladás erőit provokálják, a népi demokráciák felfejlődött sorai-ban találkoznak a magyar néphadsereggel és meg fogják ismerni annak erejét is.”

A hadügy kérdéseinek nyilvánosság előtti közlése mellett óriási szervező és szakmai munka folyt a hadsereg szervezetein belül, amelyben a főszerepet egyre inkább Súlyom László és az alá tartozó Katonai Főcsoport játszotta. 1948. április 1-jével került sor a szervezeti bővítésre, és a kezdeti négy osztály kilencre bővülve végezte a hadseregfejlesztés által megkívánt vezérkari feladatokat. A személyes munkavégzés elismeréseként 1948. január 1-jétől Súlyom Lászlót altábornaggyá léptették elő. A szerteágazó ügykörök és a fejlesztés gyors üteme megkívánta az újabb és újabb szervezeti bővítéseket, így 1948. október 1-jétől a Katonai Főcsoport már tizenkét osztályból állt. Farkas Mihály honvédelmi miniszterre való kinevezésével (1948. szeptember 9.) az addigi négyéves hadseregfejlesztési tervek megvalósítási időpontját két és fél évre csökkentette, azzal a kiegészítéssel, hogy ezzel egyidejűleg meg kell valósítani a szovjet Vörös Hadsereg szervezési elveire való áttérését is. Ennek keretében átszervezték a Katonai Főcsoportot – 1949. február 1-jén – Honvéd Vezérkarrá, és felállítottak benne öt csoportfőnökséget. Súlyom László katonai kérdésekben való befolyását jelezte, hogy a hadsereggel kapcsolatos ügyekben egyre gyakrabban tartott beszámolókat a Katonai Bizottság helyébe lépett Államvédelmi Bizottság ülésein: 1948. november 17-én a Honvédelmi Minisztérium tervezett (1949. február 1.) átszervezéséről és a szovjet katonai tanácsadókkal kapcsolatos kérdésekről tartott tájékoztatót. A december 1-jei ülésen a hadiipar aktuális problémáiról (a Szovjetuniótól rendelt hadianyagokról, szabadalmi jogokról és a lefordítandó szabályzatokról) számolt be a bizottság tagjainak.

A katonai szervezőmunka mellett Súlyom altábornagy meghatározó szerepet játszott a hadsereg ellátását biztosító hadiipar megszervezésében és kiépítésében is. A magyar honvédség anyagi és fegyverzeti szükségleteit biztosító hadiipar újraépítését az ország súlyos háborús veszteségei miatt – a közvetlen hadianyaggyártó ipari berendezések kilencvenöt–száz százalékos károsodást szenvedtek – nagyon alacsony színtről kellett elkezdni. A munka elindítását nehezítette a gyárak, üzemek sok esetben rendezetlen tulajdonjogi helyzete. A korábban hadianyagot gyártó ipari egységek, amelyeknek részvényeit korábban a Honvédelmi Minisztérium kezelte, fokozatosan az Iparügyi Minisztérium fennhatósága alá kerültek. A kaotikus tulajdonviszonyok tisztázására és rendezésére, valamint a haderőfejlesztési munkák megindításával szükségessé vált egy hadiipari vezető szervezet létrehozása, amely a hadigazdálkodással kapcsolatos összes munkálatokat irányította volna.

Súlyom altábornagy első alakalommal a MKP Katonai Bizottságának 1948. április 5-ei ülésén javasolta egy ilyen szerv felállítását: „A hadipar a

gazdasági élet minden ágazatába benyúlik. Ezért kell egy vezetős szerv, mint Iparfejlesztési Osztály, amelynek a Tervhivatal mellett kell működnie, kettős alárendeltségben. Ezen kívül kell egy végrehajtó szerv, amelynek az Iparügyi Minisztériumban kell működnie.” A kérdés nagy horderejére való tekintettel a Katonai Bizottság a döntést a párt Politikai Bizottsága elé terjesztette. Ezzel egyidejűleg a Honvédelmi Minisztérium új szervezetében létrehozták a katonai főcsoportfőnök közvetlen alárendeltségébe tartozó XII. Iparszervezési Osztályt, Varró László vezérkari alezredes vezetésével. Feladata a hadiipar megszervezése és egységes irányítása, a polgári szervekkel való szoros együttműködés kialakítása és az ipar mozgósítási tervének elkészítése volt. A hadiipar irányító szervének, az Iparfejlesztési Igazgatóság (IFIG) felállítására 1948. július 5-én került sor, az Iparügyi Minisztérium és a Honvédelmi Minisztérium Katonai Főcsoport közös kormányhatósági felügyelete alatt. Az IFIG létrehozását követően mind a Tervhivatal, mind pedig a Katonai Főcsoport munkatársai kidolgozták a hadiipar 1948. augusztus 1. és 1949. december 31. közötti újjászervezésére vonatkozó elképzeléseiket. Ezekből kiderült, hogy a Tervhivatal a volt hadiüzemek szerszámgépeit és magasan kvalifikált szakembergárdáját nem a hadianyag-termelés beindítására, hanem a polgári szükségletek kielégítésére állította be. A honvédség 1949. évi igényeit így csak 1950-tól kezdve kívánták legyártatni az ötéves terv során felállított új hadiüzemekben. A katonai vezetés, Sólyom László altábornaggyal az élen, tisztában lévén az ország gazdasági és pénzügyi helyzetével és lehetőségeivel, nem tartotta valószínűnek egy új hadiipari kapacitás megszervezését. Ezért a meglévő hadiipari berendezésekre, az épületekre, a szerszámgépekre, a műszaki szakemberekre ők tartottak igényt. Az altábornagy álláspontja szerint a Tervhivatal javaslata „nem mutat annyi tervszerűséget és átgondoltságot, hogy a honvédség felelős vezetőit a problémák helyes kézbevétele felől megnyugtassa”. Az ország gazdasági lehetőségeit felmérve úgy vélte, hogy a magyar gazdaság sem 1948-ban, sem 1949-ben nem lesz abban a helyzetben, hogy egy teljesen új hadiipar megalapozását megkezdhesse. Ezért a meglévő erők és eszközök egy-egy üzembe történő összevonásával látta elérhetőnek azt, hogy a hadiipar egyes ágai már 1949 folyamán termelőképesek legyenek. Elgondolása szerint csak így nyílik lehetőség arra, hogy

„a feltétlen honvédségi követelményeknek és a nemzetgazdaság egyéb ágai érdekeinek összhangba hozásával meghatározzuk azokat az időbeni és térbeli lépcsőzéseket, amelyekkel a magyar hadiipar egykori berendezéseit fokozatosan újra a hadianyaggyártás szolgálatában állítjuk, és egyben megismerjük azokat a szektorokat, ahol új létesítmények, gépek beállítása válik szükségessé a fejlesztési program keretében”.

Sólyom az 1948–1949. évi hadiipari beruházásokra tervbe vett összeg – 240 millió forint – ismeretében az újjászervezendő hadiipar legfontosabb feladatának a honvédségnél rendszeresítendő, szovjet szabványok szerinti gyalogsági és tüzérségi fegyverek, lőszer, tüzérségi lövegek mintapéldányainak elkészítését és az 1949 végétől meginduló sorozatgyártás feltételeinek megteremtését tartotta.

1948 őszétől a hadseregfejlesztési és a hadiipari elképzelésekben, tervekben gyökeres fordulat következett be, ezek ütemét és mértékét a következőkben a „háború feszültségű” nemzetközi helyzet és a szovjet–jugoszláv ellentétek kiéleződése határozták meg. A gyorsított haderőfejlesztés az addigi pénzügyi tervek módosítását és a hadiipari elképzelések megváltoztatását igényelte. Mindezek befolyással voltak a kidolgozás alatt lévő ötéves gazdasági terv módoszataira is. A honvédelmi követelmények várható növekedését figyelembe véve feladták a terv első, 1948. júniusi vázlatában megfogalmazott célkitűzéseket (a magyar gazdaság új alapokon történő rekonstrukciója, a munkanélküliség végleges megszüntetése, az elmaradott gazdasági struktúra megváltoztatása, az ipar súlyának növelése) és a belső erőforrások maximális mozgósításával, a mezőgazdasági jövedelem jelentős elvonásával, az életszínvonal visszaszorításával, a reálbérek és jövedelmek leszorításával kívánták a fokozódó igényeket kielégíteni.

Az ötéves terv átdolgozásával párhuzamosan a Honvéd Vezérkar VI. Csoportfőnökség öt osztályán is lázas munka folyt a hadiipar új terveinek kidolgozására, valamint az általános gazdasági célkitűzésekbe való beillesztésére. A koncepciók, tervek egyeztetésére 1949. április 23-án került sor, a hónap elején felállított új gazdasági csúcsszerv, a Hadigazdálkodási Bizottság ülésén, ahol a hadsereg képviselőjében Sólyom László altábornagy, a honvéd vezérkar főnöke és Belezna István vezérőrnagy, anyagi főcsoportfőnök voltak jelen. A bizottság javaslata szerint a honvédség fejlesztésének megvalósításához szükséges összeg húszmilliárd forint, amelyből az első két évben öt-öt milliárdot a beruházásokra (építkezés, hadianyag-beszerzés, ruházat, felszerelés) fordítottak volna. A bizottság 1949. augusztus 1-jei ülésén határozottan ellenezte, hogy az államvédelem tagjainak illetménye magasabb legyen a honvédségben szolgálóknénál. 1950. május 10-én javaslatot terjesztett elő a hadigazdálkodás állami irányítószervének létrehozására, a minisztériumokban már működő szervek egységes irányítására a Minisztertanácsnak alárendelve. Az új irányító szerv egy szűk körű titkárságból és egy bizottságból tevődött volna össze, amelynek tagjai a Tervhivatal elnöke, a hadigazdálkodás megszervezésében leginkább érdekelt minisztériumok küldöttei és a vezérkar képviselői lettek

volna. A javaslat legfőbb elemeit elfogadva a Magyar Dolgozók Pártja Titkársága 1950. május 16-án létrehozta a Hadigazdálkodási Tanácsot a Minisztertanács alárendeltségében, a honvéd vezérkar főnökének tagságával.

Sólyom László altábornagy fentebb ismertetett kiemelkedő katonai tevékenysége elismerésre méltó az 1945 utáni honvédség történetében. Ugyanakkor szerepének és működésének megítéléséhez az is hozzátartozik, hogy aktív szereplője volt az 1946 tavaszán létrehozott titkos, illegitim Katonai Bizottságnak, amely szervezeten és hatékonyan valósította meg a kommunista párt uralmát a honvédség felett. A bizottság tagjai egy párt érdekeinek és terveinek engedelmes megvalósítói, végrehajtói voltak, és az ebben szerepet vállaló főtisztek és tábornokok történelmi megítélésében ez nem hagyható figyelmen kívül, annak hangsúlyozásával, hogy felelősségük, személyiségükből adódóan is különböző lehet. A Katonai Bizottság tagjai voltak: Földy Lajos, Illy Gusztáv, Jánosi Ferenc, Pálffy György, Révay Kálmán, Sólyom László, Somogyi Imre. A bizottság kezdetben, közel másfél évig, elég rendszertelenül működött, tevékenysége jóformán Pálffy György és a kommunista párt részéről kinevezett elnök, Farkas Mihály, a párt főtitkárhelyettesének közvetlen megbeszéléseire korlátozódott, többnyire a párt érdekében végrehajtandó titkosszolgálati akciókra vonatkozóan. Pálffy egyszemélyi – később a tagok által is „diktatórikusnak” minősített – vezetésének megszüntetésére és a bizottsági munka újjászervezésére 1947. március 13-án tettek kísérletet, mindenekelőtt Illy Gusztáv és Sólyom László kezdeményezésére. A kollektív vezetés megvalósítására irányuló, közösen kidolgozott előterjesztést Illy vezérőrnagy referálta. Ebben egy új Katonai Bizottság megválasztására tett javaslatot. A hadsereg ügyeiben a legfőbb irányító és döntéshozó szervvé előlépett bizottság leendő tagjait, az előterjesztés szerint, a hadsereg pártszervei közvetlenül választották volna meg, és tevékenységükben is nekik tartoztak volna felelősséggel.

A tábornok által előadottakat Farkas Mihály először minden bizonnyal döbbenettel és értetlenül hallgathatta, majd nyersen elutasította a javaslatot. Ezt követően rövid politikai és pártoktatást tartott a jelenlevőknek a kommunista párt hatalomgyakorlásának mibenlétéről. Kifejtette, hogy a legfelsőbb döntéshozó szerve a Politikai Bizottság, a megválasztandó Katonai Bizottság pedig ennek egyik, a hadsereg ügyeiben alárendelt szerve, a tagokat pedig nem választás, hanem a Politikai Bizottság döntése alapján nevezik ki. A párt főtitkárhelyettese hangsúlyozottan szólt arról is, hogy a Katonai Bizottság tevékenységéről közvetlenül nem számolhat be a pártszervezeteknek, azok tájékoztatása csak a Politikai Bizottság által jóváhagyott mértékben történhet meg. Ezt követően a tagok

munkamorálját érintő – fenyegetéssel is felérő – megjegyzést tett: a rendszeres munka fontosságára hívta fel a jelenlevők figyelmét, mivel addig szerinte felületesen és rosszul dolgoztak. Legfontosabb feladatnak a pártszervezetek hadseregen belüli átalakítását jelölte meg, amelynek eredményeképpen a hadseregen belül csak a kommunista párt működhet majd. A bizottság legintenzívebb működése 1948. március–szeptember hónapokra tehető, amikor a nagyhatalmak közötti ellentétek következtében előtérbe kerülő hadseregfejlesztés kérdései mellett a bizottság folyamatosan két témakörben hozott döntéseket. A pártvezetés korszerűsítése és hatékonyabbá tétele mellett a pártszervezetek újjászervezésének kérdései szerepeltek ismételten a bizottság napirendjei között, mindkét esetben a kommunista párt hadseregen belüli kizárólagosságának megteremtése céljából. A feladatok végrehajtására létrehozott *ad hoc* munkacsoportok és albizottságok tagjai között, Illy és Pálffy tábornokok mellett mindig jelen volt Sólyom László is.

„El kell távolítani a hadseregből...” – a ludovikás elittel való leszámolás

A hadsereg vezetésében fontos változás következett be 1948. szeptember 9-én, Farkas Mihály honvédelmi miniszteri kinevezésével. Ennek hátterében a magyar honvédség harmadik világháborúra való felkészítésének és az ehhez szükséges szervezeti és létszámbővítési terv levezénylésének az igénye állott. Az új miniszter már a kinevezését követő napon szükségesnek tartotta a Katonai Bizottság tagjainak tájékoztatását a jövőt illetően. Mind a tartalom, mind pedig a hangnem szokatlan volt a tagok számára, hiszen Farkas Mihály ezt megelőzően sohasem beszélt így előttük. Kifejtette, hogy az ő véleménye és a legfelső pártvezetés szerint:

„Eddig a Honvédelmi Minisztériumnak nem volt gazdája, a Katonai Bizottság tulajdonképpen a minisztert helyettesítette. Ez a gazdátlan állapot most megszűnt. Ennek a gazdátlan állapotnak káros következményei voltak. A vezető katonai elvtársak külön-külön akartak gazdák lenni, és így ellentétek keletkeztek közöttük. Csirájában érezhető volt a hatalomért való túlekedés. Tisztában kell lenni azzal, hogy mindenkiből a munkásosztály, illetve annak élcsapata, a Párt csinált vezetőt, és mindenki csak addig marad vezető, ameddig a munkásosztály érdekében dolgozik, ameddig a Párt utasításait teljesíti.”

A miniszter nyilvánvalóan a Pálffy–Sólyom–Illy között valóban meglévő vetélkedésre utalt, annak elhallgatásával, hogy a személyi féltékenységek és a hatalmi pozíciók halmozásáért történő villongások mögött gyakran az ő manipulációi

áltak. A miniszter élesen nyers és fenyegető beszédének természetesen meghatározott célja volt, nevezetesen, hogy a bizottság tagjait figyelmeztesse a feltétlen engedelmesség betartására mind a Párt, mind pedig személyével kapcsolatban. Ezt követően bejelentette, hogy a Katonai Bizottság és a Belügyi Bizottság egyesülésével megalakult az Államvédelmi Bizottság, és a Katonai Bizottság a jövőben mint albizottság működik tovább. Munkatervének kidolgozására egy négyfős munkacsoportot hoztak létre Pálffy György, Sólyom László, Illy Gusztáv altábornagyok és Somogyi Imre vezérőrnagy részvételével.

Az albizottság 1949. február 18-án szüntette be tevékenységét, amikor a hadseregben belül a Honvédelmi Minisztérium Kollégiuma néven egy új tanácsadó szerv létesült. A kollégium új tagjai a régi albizottsági tagok mellett a katonai tudással, képzettséggel nem rendelkező káderek (Révész Géza altábornagy, Szabó István vezérőrnagy, Ilku Pál ezredes, Deszkás János alezredes) közül kerültek ki. Ez már jelezte, hogy a pártvezetés megkezdte a kommunista mozgalomhoz különböző okokból csatlakozó ludovikás múltú tábournokok háttérbe szorítását, majd néhány hónap és egy év elteltével perbe fogásukat és elítélésüket. A két csoport tagjai között szinte kezdettől fogva számos ellentét alakult ki, így például a honvéd tisztikar megbízhatóságát illetően. Az albizottság volt tagjai azt a nézetet képviselték, hogy a tisztikaron belül már megindult egy olyan politikai folyamat, amelynek eredményeképpen eltűnőben volt a „rég” és „új” tiszt szerinti megkülönböztetés, s megkezdődött a szocializmus eszméjét elfogadó és támogató homogén tiszti kar kialakulása. E felfogással szemben az új Személyügyi Főcsoportfőnök, Szabó vezérőrnagy azt képviselte, hogy a tisztikar még nem megbízható, és átalakításában a döntő fordulatot egy éven belül meg kell valósítani. Az átalakítás legfőbb eszközének a munkás-paraszt származású káderek minél nagyobb számú felelősségteljes beosztásba helyezését tartotta.

Ellentétes elképzelések fogalmazódtak meg a „ludovikás elit” és a „káder elit” között a kiképzési elveket illetően is. A katonai szakképzettséggel rendelkező tábournokok vallották, hogy a háborút eldöntő tényezők között fontos szerepet játszik a magas színvonalú kiképzés és az önálló, kezdeményező tiszti állomány kialakítása. Ennek érdekében az új kiképzési elveket a magyar és a szovjet tapasztalatok szintézisével kívánták kialakítani és alkalmazni. A második világháborús szovjet tapasztalatok, szabályzatok mechanikus alkalmazásával nem történt volna fejlődés, a tisztikar ennek következtében egyszerű végrehajtó szervvé vált volna. Mindezen elvek, nézetek vélhetően nem okoztak örömet sem a honvédelmi miniszternek, sem az egyre nagyobb számban Magyarországra érkező szovjet tanácsadónak sem. A szakmai ellentétek mellett emberi

súrlódások, a különböző szocializációból származó meg nem értés esetei is nehezíthették a „káder elit” és a szovjet tanácsadókkal való jó együttműködés megvalósulását. Így például Sólyom László altábornagy egyik névtelen „jóakarója” 1949. június 7-én arról tájékoztatta a honvédelmi minisztert, hogy Jurij Nyikolájevics Prokofjev vezérőrnagy, szovjet főtanácsadó megsértődött az altábornagy viselkedése miatt, s „ez idő szerint igen rosszallólag és neheztelve emlékszik meg Sólyom altábornagy személyéről”. E sértődöttség kiváltó oka az lehetett, hogy a főtanácsadó Sziklai Sándor ezredes (feltehetően a feljelentés írója) társaságában váratlanul és előzetes értesítés nélkül pihenni érkezett a balatonföldvári honvédüdülőbe. A főtanácsadónak szánt szoba kicsi és zajos volt, s ráadásul a vasútra nézett. Az egész üdülőben ezen kívül csak egyetlen alkalmas szoba lett volna, ez azonban állandó jelleggel a vezérkar főnökének volt fenntartva. Sziklai ezredes önhatalmúlag intézkedve kiutalta a szobát a szovjet vendégnek, abban a hiszemben, hogy előjárója úgysem jön. Tévedett, és Sólyom László – a tanácsadó közelében – emelt hangon kérte számon alárendeltje intézkedését. E kínos jelenet után, feledtetni akarván az incidenst, az altábornagy vitorlázásra hívta meg a vezérőrnagyot és feleségét. Mivel azonban a megbeszélt időpontban nem jelentek meg, az altábornagy negyedórányi várakozás után nélkülük indult el a túrára.

A „Rajk-banda” elítélésére összehívott, 1949. június 21-i kollégiumi ülésen még Pálffy György altábornagy is aláírta azt a határozatot, amely a kémbanda felszámolásáról, a Párt és Rákosi Mátyás szilárd támogatásáról szólt. Őrizetbe vételét követően Farkas Mihály 1949. július 19-én ismertette a „trockista összeesküvés” és a beépített ellenséges személyek hadseregben kifejtett tevékenységét. Ezzel megindult a kommunista párt hadsereg feletti befolyását kívívó és biztosító „ludovikás elit” megfélemlítése, katonai pozícióikból való kiszorításának előkészítése. Csak idő kérdése volt, hogy helyüket mikor foglalják el a „káder elit” reprezentánsai. A hangnem és a stílus nem volt biztató. Ilku Pál ezredes, politikai főcsoportfőnök-helyettes, az alkotmány törvényjavaslatának 1949. augusztus 18-ai parlamenti ismertetésekor kijelentette: „ki kell söpörni azt a mérhetetlen szemetet és piszkot, amit a nép ellenségei a felszabadulás után egy darabig a honvédségben összehordtak.” A kiteljesedő hidegháború egyre hisztérikusabb légkörében a gyanakvás, a mindenhol és mindenkinben ellenséget kereső és találó attitűd a Rajk–Pálffy-pert követően a magyar hadseregben is egyre erősebbé vált, amely előrevetítette a bekövetkező tömeges megtorlások árnyékát. A katonai felső vezetés egy részét alkotó, kommunistává lett tisztek (Beleznay István, Illy Gusztáv, Révay Kálmán, Sólyom László, Somogyi Imre)

származásuk, neveltetésük, szocializációjuk következtében megbízhatatlanokká, ellenségekké váltak a pártvezetés szemében. Farkas Mihály – 1957-es perében tett vallomásában – erről az alábbiakat vallotta: „a horthysta tisztek tudatosan szabotáltak, magatartásuk lényegében a rendszer elleni ellenséges érzületüket, összeesküvésüket takarta.” Utalt Rákosi Mátyás – ezen időszakban hangoztatott – teóriájára is a régi tiszteket illetően:

„Magyarországon nem érvényesíthető az a tétel, hogy a régi tiszteket megnyerhetjük. Ezek a régi, horthysta tisztek egy fél-fasiszta, fasiszta-kapitalista rendszernek voltak a tisztjei, ezek tudatosan ellenségei a munkásosztálynak, a népnek. Ezért ezeket el kell távolítani a hadseregből [...], s talán sokan közülük beszervezett imperialista ügynökök, ezeket nem csak el kell távolítani, hanem [...] bíróság elé kell állítani”.

A megtorlás 1950. május 20-án, Sólyom László altábornagy, vezérkari főnök letartóztatásával vette kezdetét. A május 23-án tartott honvédségi pártaktíván Farkas Mihály büszkén számolt be arról, hogy utasítására az Államvédelmi Hatóság őrizetbe vette a vezérkari főnökön kívül Beleznay István vezérőrnagyot, Illy Gusztáv altábornagyot, Porffy György vezérőrnagyot, Révay Kálmán vezérőrnagyot és még további főtiszteket. A Váci utcai Tiszti Házba összehívtattak előtt kezében lengette a vezérkar főnökének pár soros beismerő vallomását, amelyben az altábornagy elismerte, hogy bűnösnek érzi magát, mert munkájával nem szolgálta a Párt érdekét, akadályozta a munkáskáderek előrejutását, és helyettük fasiszta tiszteket vett vissza a hadsereg állományába. Továbbá részt vett a Pálffy-féle összeesküvésben, és a nyugati demokrácia híve. Az erőszakkal megszerzett vallomás nem volt egyedi, ugyanilyen beismeréseket tettek a többiek is. Az 1950. augusztus 10-én, a Margit körüti Katonai Törvényszék és Börtön tárgyalótermében megtartott tárgyaláson a dr. Jávor Iván hadbíró ezredes vezette bíróság szervezkedés és kémkedés büntettének vádjával hat tábornokot (Sólyom László, Illy Gusztáv, Beleznay István, Révay Kálmán, Porffy György, dr. Merényi Gusztáv) és egy ezredest (Lőrincz Sándor) katonához méltatlan, kötél általi halálra ítélte. Az ítéleteket augusztus 19-én hajtották végre a börtön udvarán, majd a váci öreg temető domboldalába vajt jeltelen tömegsírbába temették a kivégzetteket. Az 1954. szeptember 17-én megtartott bírósági főtárgyaláson az 1950. évi ítéletben felsorolt bűncselekmények alól a bíróság Sólyom László bűncselekmény hiányában felmentette, de a szolgálati hatalommal való visszaélés büntettét (horthysta tisztek visszavétele) továbbra is fenntartotta, és csupán az érintett halála miatt nem tette vizsgálat tárgyává. Az ünnepélyes újratemetésre 1956. október 13-án került sor a Farkasréti temetőben. A teljes jogi rehabilitációra

csak 1990. október 1-jén került sor, amikor a Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezte a Katonai Felsőbíróóság 1954. évi ítéletét, és minden, korábban a terhére rótt bűncselekmény alól „bűncselekmény hiányában” felmentette. A köztársasági elnök 2007. október 13-i hatállyal posztumusz vezérezredessé léptette elő.

Irodalom

- Dombrády Lóránd – Nagy Gábor (szerk.): *Fegyverrel a hazáért. Magyar ellenállási és partizánharcok a második világháború idején*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1980.
- Germuska Pál: *A Magyar középépítőipar. Hadiipar és haditechnikai termelés Magyarországon 1945 és 1980 között*. Budapest, Argumentum–ABTL, 2014.
- Krahulcsán Zsolt – Müller Rolf – Gyarmati György (szerk.): *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből. 1. A politikai rendészeti osztályok 1945–1946*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2009.
- Krahulcsán Zsolt – Müller Rolf (szerk.): *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 3. A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága 1948–1949*. Budapest–Pécs, Kronosz Kiadó, 2021.
- Kubinyi Ferenc: „...*ketreche engem zártak*”. Budapest, Holnap Kiadó, 1989.
- Markó György: A Vezérkari Főnök. Nyolcvan éve született Sólyom László. *Népszabadság*, 1988. december 17.
- Markó György: *A Honvédelmi Minisztérium szervezete 1945–1956*. Budapest, Argumentum Kiadó, 2011.
- Maruzs Roland: *Tábornoki kar 1945–1956*. Budapest, HK Hermanos Kiadó, 2011.
- Mucs Sándor: *Politika és hadsereg Magyarországon 1944–1948*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1985.
- Müller Rolf: *Az erőszak neve: Péter Gábor*. Budapest, Jaffa Kiadó, 2017.
- Okváth Imre: *Bástya a béke frontján. Magyar haderő és katonapolitika 1945–1956*. Budapest, Aquila Kiadó, 1998.
- Okváth Imre: A hadsereg bolsevizálásának illegális eszközei a Magyar Kommunista Párt Katonai Bizottságának jegyzőkönyvei alapján, 1947–1948. *Vajon mit védenek? A fegyveres testületek pártirányítása című nemzetközi konferencia. Nemzeti Emlékezet Bizottsága*, 2019. november 14.
- Oroszi Antal: A Sólyom-per. In Okváth Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában*. Budapest, Történeti Hivatal, 2001.

- Papp István: *Fehér Lajos. Egy népi kommunista politikus pályaképe*. Budapest–Pécs, Kronosz Kiadó, 2017.
- Ráskay Pál: Katonai középiskolák a két világháború között. *Iskolakultúra*, 8. (1998), 4. 61–67.
- Sipos Péter – Ravasz István (szerk.): *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs*. Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság – Petit Real Kiadó, 1997.
- Sólyom Ildikó: *Megtörténhetett!?* Szeged, JATE, 1988.
- Sólyom Ildikó: Igazságot a tábornokoknak! *Kommentár*, (1992), 1.
- Sólyom Ildikó: *Összetört – szétszakadt – elillant... A Sólyom tábornok-per utóélete*. I. kötet. Budapest, HL, 2003.
- Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945. Lexikon és adattár*. Budapest, Ister Kiadó, 2001.
- Szakály Sándor: *A 2. vkf. osztály. Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918–1945*. Budapest, Magyar Napló, 2015.
- Ungváry Krisztián: *Budapest ostroma*. Budapest, Corvina Kiadó, 2001.